

СПЕЦИФИКА НА ДЕЛОВОТО ОБЩУВАНЕ МЕЖДУ УЧИТЕЛИ И УЧЕНИЦИ В ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ УЧИЛИЩА. ВРЪЗКА С ПРОЯВИТЕ НА ТРЕВОЖНОСТ

Гергана Славчева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. В статията предлагаме идеи за изработването на ефективни правила за делово общуване между учители и ученици. Позоваваме се на установените от М. Аргайл и М. Хендерсън най-важни правила за учителите и учениците, както и на данни от наше изследване за проявите на тревожност при юношите. Предлаганите идеи могат да бъдат творчески прилагани според спецификата на професионалното училище и конкретните проблеми, които е необходимо да бъдат решавани.

Keywords: business communication between teachers and students; rules of interaction

Всички добри и отговорни учители ежедневно се стараят да провокират интереса, усърдието и ентузиазма на своите ученици при изпълнението на учебните задачи. Спецификата на обучението в професионалните училища налага спазването на определени правила, които да регламентират отговорностите на учителите и учениците, и да улеснят процеса на взаимодействие. Училищният правилник и длъжностните характеристики на учителите задават рамката на правилата и отговорностите както за учителите, така и за учениците. Тези правила са в основата на деловото общуване, което те изграждат. Допълнителна детайлизация на правилата на взаимодействие може да бъде постигната чрез договореност и сътрудничество. Това би повишило ефективността на деловото общуване и би улеснило процеса на взаимодействие.

Професионалните училища изискват спазването на специфични правила както за учителите, така и за учениците, които да регламентират както общите дейности на учениците, така и конкретните индивидуални задължения. Това до голяма степен определя ефективността на междуличностното общуване и подпомага неговия делови характер. Тези правила могат да бъдат изработени със съвместното участие на учителите и учениците, които определят тяхното конкретно съдържание и санкциите при системното им нарушаване. Съвместното изработване на правилата би ангажирали всички ученици и те биха били много по-мотивирани да ги спазват. При изработването на правилата е необходимо всички участници в процеса да се съобразят с правилника на съответното училище и с длъжностната характеристика, определяща професионалните ангажименти на учителите. До голяма степен тези

два документа могат да определят основното съдържание на списъка от правилата. Те съдържат инструкции и описания, ориентирани хората, изпълняващи дейността в техните задължения. Списъкът от правила може да бъде разширен с такива, които да регламентират по-ясно отношенията между учителите и учениците. Например да бъдат както правила за учителите спрямо учениците, така и правила за учениците спрямо учителите. Не е необходимо правилата да бъдат изработени за кратко време. Обмислянето и колективното им обсъждане би ги направило по-ефективни. На учениците може да бъде предложено да обмислят в извънкласните форми на дейност правилата, които биха желали да спазват те самите, а също и правилата, които биха желали да спазват учителите. На по-късен етап работното съдържание на списъка може да бъде обсъдено в групов дискусия, ръководена от психолога или педагогическия съветник в училището. Правилата могат да бъдат гъвкави и периодично да се променят, съобразно условията. Наложените индивидуални санкции при неспазването им могат да бъдат така обмислени, че да са от полза за целия колектив. Такива могат да бъдат и предложените награди при стриктното спазване на правилата. Особено мотивиращи като награди са някои дейности или допълнителни облаги, които учениците да получават през определено време.

Позоваваме се на идеите на Аргайл и Хендерсън като насоки за универсалните правила на деловото общуване в училище (Аргайл & Хендерсън, 1989). Правилата представяме в таблица №1.

Таблица № 1. Правила на взаимодействие за учителите и за учениците

Правила за учителите	Правила за учениците
1. Бъди добре информиран за това, което преподаваш. 2. Критикувай конструктивно работата на ученика. 3. Бъди справедлив към ученика. 4. Отнасяй се сериозно към работата на ученика. 5. Грижливо подготвяй уроците си. 6. Бъди подготвен да отговаряш ясно на зададените въпроси. 7. Предприемай дисциплинарни мерки към ученика, когато е необходимо. 8. Пази поверените ти тайни. 9. Уважавай правото на другия на личен живот. 10. Бъди на разположение в определено време. 11. Признавай, че не знаеш нещо, когато се наложи. 12. Уважавай личните проблеми на ученика. 13. Гледай ученика в очите по време на разговор. 14. Не ругай в присъствието на ученика. 15. Не създавай сексуални връзки с ученика. 16. Не давай нареждания без обяснения. 17. Не искай от ученика материална помощ. 18. Обръщай се към ученика на малко име. 19. Показвай емоционална подкрепа. 20. Не разисквай личните си финансови проблеми пред ученика. 21. Стреми се да се представиш в най-добрата възможна светлина.	1. Издигай и защитавай собствени идеи. 2. Проявявай инициатива, когато е възможно. 3. Приемай конструктивната критика. 4. Не се колебай да попиташ, когато нещо не ти е ясно. 5. Изпълнявай възложените ти задачи. 6. Включвай се в упражненията навреме. 7. Не бъди невъзпитан към учителя. 8. Уважавай правото на учителя на личен живот. 9. Не разкривай поверените ти тайни. 10. Подчинявай се на нарежданията на учителя. 11. Гледай учителя в очите по време на разговор. 12. Споделяй с учителя новините за личен успех. 13. Не използвай нецензурни думи в присъствието на учителя.

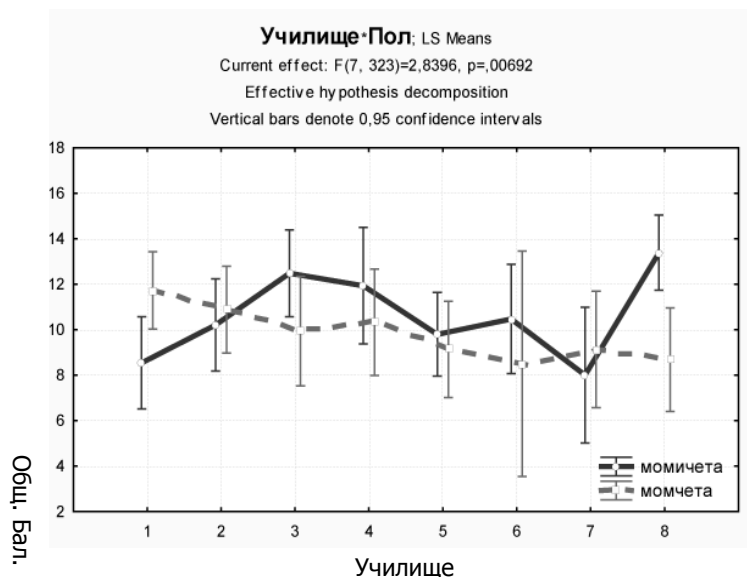
Списъкът от правила за учителите и учениците, предложен от Аргайл и Хендерсън, може да бъде творчески детайлизиран по посока на междуличностното общуване, като се обърне внимание на неговия делови характер. **В голяма степен тези правила трябва да бъдат въведени спрямо културните норми и да осигуряват емоционален и психически комфорт на учениците.**

Ще представим кратко описание на резултатите от наше изследване, свързано с проявите на тревожност при ученици на възраст 13–17 години. Изследваните лица се обучават в различни училища на територията на страната ни, включително и в професионална гимназия по селско стопанство. Данните дават насоки за емоционалните преживявания на учениците, детайлизирани по посока на тревожността и нейното повлияване от пола и вида на училището. Те дават допълнителни насоки за вида на правилата, които трябва да бъдат изработени и спазвани както от учителите, така и от учениците.

Приложена е Ревизираната детска скала за проявена тревожност („*Revised Children's Manifest Anxiety Scale*“) на Рейнолдс и Ричмънд, адаптирана за български условия от П. Калчев (Калчев, 2006). Спецификата на методиката се състои във факта, че освен проявената тревожност (която по същество е личностова диспозиция), се измерват и специфични прояви на тревожността, обобени като отделни субскали: „Безпокойства“, „Социални притеснения“, „Физиологични реакции“ и „Нервност“. Допълнително ще уточним, че смисловото съдържание на някои от айтемите, конструиращи скалата, индиректно ни информира за ефективността на учебната дейност. (Например айтем № 31 „Лесно се разсейвам в час“). Това наше твърдение изисква допълнително емпирично потвърждение.

В изследването са включени ученици от Пловдив, Русе и град Куклен. Те са обучавани в общообразователни, езикови или професионално-ориентирани училища. Изследвани са общо 339 юноши. Допълнителен изследователски интерес представлява фактът, че 33 от изследваните лица учат в Професионалната гимназия по селско стопанство – град Куклен. При измерване на общата тревожност се установява, че за Професионалната гимназия по селско стопанство в Куклен резултатите са в рамките на средното равнище на тревожността. (В таблица 1 по-долу тези данни са представени под №5 на абсцисата). Не се наблюдават съществени различия по пол.

Чрез двуфакторен дисперсионен анализ се установява връзката между вида на училището, пола на изследваните лица и проявите на тревожност. Приложен е F-критерият на Фишер-Снедекор чрез модула ANOVA от статистическия пакет STATISTIKA.

Диаграма № 1: *Връзка между общата тревожност и вида на училището*

Съществува значимо влияние на независимите фактори „пол“ и „училище“ върху общата тревожност ($F=2,84, p=0,006921$), както и по субskalите „социални притеснения“ ($F=2,3271, p=0,024984$) и „физиологични реакции“ ($F=2,1315, p=0,040064$).

Тези данни разкриват необходимостта правилата на взаимодействие да включват и такива, които снижават тревожността. Възможно е при една по-добра детайлизация и обмисляне тези правила да бъдат специфични както за момчетата, така и за момичетата. Познавайки се на смисловото съдържание на айтемите във въпросника, считаме, че тези правила могат да имат следната насоченост:

- да се избягва напрежението при взимането на общи решения;
- да се тушират страховете на участниците във взаимодействието чрез прояви на сътрудничество и разбирателство;
- да се популяризират релаксиращи техники за снижаване на тревожността както сред учителите, така и сред учениците;
- да се популяризират техники за конструктивно изразяване на негативните емоции;

– да се установи добра комуникация между родители, учители и ученици, като процесът бъде подпомогнат от училищния психолог или педагогическия съветник;

– учителите да задават ясни и точни инструкции при изпълнението на поставените задачи.

Важно е да обобщим, че спецификата на даденото училище, неговата общообразователна или професионална насоченост изискват прилагането както на универсални правила за междуличностно взаимодействие, така и на специфични такива, които трябва да бъдат изработени чрез екипната дейност на учители и ученици. Родителите и учителите бързо ще се убедят, че взаимоотношенията им с децата могат да придобият качествено различна окраска. Това може да ги вдъхнови да развият многопосочно идеята за правилата на взаимодействие.

ЛИТЕРАТУРА:

Аргайл, М. & Хендерсън, М. (1989). *Анатомия на човешките отношения*. София: Наука и изкуство.

Калчев, П. (2006). *Скали за тревожност в детска и юношеска възраст*. София: Изток-Запад.

SPECIFICS OF BUSINESS COMMUNICATION BETWEEN TEACHERS AND STUDENTS IN VOCATIONAL SCHOOLS. RELATIONSHIP WITH SIMPTOMS OF ANXIETY

Abstract: This article offer ideas for developing effective rules for business communication between teachers and students. Reference established by M. Argile and M. Henderson, the most important rules for teachers and students, as well as data from our study of the manifestations of anxiety in adolescents. The proposed ideas can be creatively applied according to the specifics of vocational schools and the specific problems that need to be addressed.

Headmaster: Assistant professor Gergana Slavcheva

✉ University of Plovdiv „Paisii Hilendarski“
Sofia, Bulgaria
e-mail: slavcheva@uni-plovdiv.bg